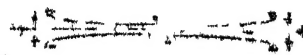

ओ३म्

॥ वेदोखिलो धर्म मुलम् ॥

वैदिक धर्म.

पूज्यपाद वैदिक धर्म वारिधी महात्मा
श्री श्री १०८ स्वामी श्रीनित्यानन्दजी
ना स्मरणार्थ

85

पंजाब प्रतिनिधि सभावा फेस्ट उपर्या
रहित कपारी प्रसिद्ध कन्नार
वैदिक धर्म सेवक.

भद्र जमदाग्र उर्ष जषीयनराम.

मु. रायपुर उपजीनी पाल-अमरावात.

आवर्तन ५ ३

प्रत १०००

कर्मभक्त गरीयने भद्रत.

वेद प्रसार इद अने जुडकुम इजना लाबावे

श्रीमान पामेथी देवण

१९७७

अमरावात साठरीशेगी स० न० १८०८ सा गुरुनाना

प्रिन्टींग प्रेसभा माहाराजश्री नरवरदाभर

गिरधरदाबलकृष्ण/का०

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
પ્રેટ્રેક્સ
૫૨૨૧

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીરાશિદ્ધ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૨૨૧ વર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ લૈંગિક દામ

વિષય ૫૨૬૬૭૫

॥ वेदोखिलो धर्म मूलम् ॥

श्रद्धान्जली

જે સત્યસનાતન વૈદિક ધર્મના ઉદ્ધારાર્થે કુમારીલ ભદ્રે જીવતા સ્વ-
દેહને અગ્નિને આહુતી આપી, સ્વામી શકરાચાર્ય તથા રૂપી દયાનન્દે
વિષ્ણુના કર્તૃ, જેનો પવિત્ર ગુરુત્વે પશ્ચિમમાં નાદ પળેઆડે પાં લેખ-
રામે ખંજરખાધુ, તે વૈદિક ધર્મના ભારતવર્ષમાં અને મુખ્યત્વે હરીમુખ
પ્રદેશમાં પ્રચાર કરતાં કરતાં આજના આર્યસમાજ સ્થાપી આનંદમા

પૂજ્યપાદ અદ્વિતીય વૈદિકજ્ઞાન વારિધિ સંસ્કૃતિમા વૈદિક વ્યાખ્યાન

કેવિદ્ બ્રહ્મકુળ ભુષણ સાચા સન્યાસી નિહર
વૈદિક સંજ્ઞા સુધારક.

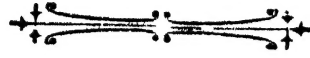
નિમજ્ન રહી, નાશવાન શરીર ત્યાગી પરમપદ પામ્યા ઐતલુજ નદી પર તુ
વેદ રક્ષાર્થે વારસામાં આર્યસમાજ ને વૈદિક કોષ સંપૂર્ણ કરવા તથા
વૈદિક ધર્મોપદેશકો ઉત્પન્ન કરવા સાધુ આશ્રમ સ્થાપવા ઇચ્છા પ્રવર્ણિત
કરતા ગયા તેવા સ્વામી, શ્રી નિત્યાનંદજીના અમર અને મહાન આત્માને
આ લઘુ પ્રયત્ન તેઓના મહા ઉપકારોના સ્મરણાર્થે શ્રદ્ધાપૂર્વક અર્પણ કરું.

એક વેદ ધર્મ પ્રચારાભિલાષી—તુલ્ય શિષ્ય.

ભટ્ટ જમહશ્મિ ઉરે જમીયતરામ જયશંકર એન્જનીયર
રાયપુર હવેલીની પોળ શાન્તિ આશ્રમ નં. ૨૧૪૫ અમદાવાદ.

મુદ્રિત આઠ અવસરવાડ

ઓ૩મ્ વૈદિક ધર્મનું મહત્વ.

तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ।
दिवीव चक्षुराततम् ।

સારની વર્તમાન દશા ઉપર આપણે જ્યારે દ્રષ્ટિ કરીએ છીએ, ત્યારે કાર્મિક વિચિત્ર લીલા આપણી નજરે પડે છે. દરેક દેશમાં જૂની જૂની જાતના મત કેલાઈ રહ્યા છે. એક જગાસ કે જેને સત્ય ધર્મની તપાસ કરવી હોય, તો તેને માટે સત્ય શું છે તે જાણવું થોડું કઠિન કામ થઈ પડ્યું છે, કદાચ એટલુંજ નહીં પરંતુ થોડો ભાગે શિક્ષિત જન સમાજના મળ્યા તો ધર્મના નામથી નાસવા માટે છે, તેઓ સમજે છે કે ધર્મ સર્વ પ્રકારની ખરાબીઓની જડ તથા ઝગડાનું મૂળ છે. સર્વ પોત પોતાની ભાવાના ધર્મને માટે મત, મજબૂત રિલીજિયન (Religion) આદિ શબ્દોના વ્યવહાર કરે છે આપણે એ વિષય ઉપર વિચાર કરીશું કે શું સત્ય ધર્મથી ઝગડો વધે છે અથવા શાન્તિ ફેલાય છે ? જ્યારે આપણે સંસારનો ઇતિહાસ જાણીએ છીએ, ત્યારે માલમ પડે છે કે દરેક દેશ, અને દરેક જાતિમાં સમયાનુસાર ધાર્મિક વિદ્વાન્ દેશહિનૈપી પુરૂષો ઉત્પન્ન થયા છે, કે જેઓએ તે તે વખતની ખરાબીઓ હટાવી મનુષ્યો ઉપર ઉપકાર કર્યો છે; દાખલા તરીકે કબીર, નાનક, બુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, મહામ્મદ, ઇસુક્રીસ્ટ આદિ મહાત્મા પુરૂષોના જીવનો છે. પરંતુ મનુષ્યોએ તે મહાત્મા પુરૂષોને ઇશ્વર, દેવતા, પીર, પૈગમ્બર, સપણ તેઓના જન્મથી લઈને મૃત્યુપર્યંતના ઇતિહાસને પોતાનો ધર્મ સમજી લીધો; તથા તેઓના જીવનમાં થયેલી સઘળી ઘટનાઓ ઉપર રંગ ચઢાવીને તેનું

(Miracles) ચમત્કાર આદિ નામ રાખી, તેનેજ માનવું તે ધર્મ સમજી લીધો એટલુંજ નહીં પણ તેઓના એક એક શબ્દને વગર વિચારે વિશ્વાસથી સત્ય ધર્મ સમજવા લાગ્યા. જેનું પરિણામ એ આવ્યું કે ઇતિહાસ એક ધાર્મિક ગ્રંથ બની ગયો. ઉદાહરણ તરીકે હજારો મુહમ્મદ સાહેબના જીવનને લેયો, તે સુધારકે પોતાના અરબ દેશમાં તે વખતે સુધારો કર્યો હતો કે જે વખતે તે દેશ, અવિદ્યાના ઉડા ખાડામાં પડ્યો હતો તથા મર્તિ પૂજનું ઘેરે ઘેર જાર હતું, તેણે તે વખતે એક ઇશ્વરની પૂજા બતાવી પરંતુ તેમનો અનુભવ તે સમયાનુસાર હતો, તેટલા માટે કેટલીક ખામીઓ તેમના જીવન તથા કામોમા દ્રષ્ટિએ પડે છે તેઓની પાછળ આવનારી પ્રજાની એ દરજ્જા હતી કે તેના ઉપકારને ધ્યાનમાં રાખી તે ખામીઓ દૂર કરે અને વધારે ઉન્નતિના માર્ગ ઉપર ચાલે. પરંતુ લોકોએ તેના જીવનને તથા તેના દરેક વાક્યને માનીને તેનું ધર્મ સમજી લીધો હતો, તથા જે કોઈ તેનાથી ઉઘટું કહે તેને મારવાને તૈયાર થતા ઇશ્વરીય નિયમ પ્રમાણે દિવસે દિવસે ઉન્નતિ થતી આવી છે. તોપણ આ ઉન્નતિના વખતમાં પણ જે પુરુષ મુસલમાનના ધરમા ઉત્પન્ન થાય, તેને માટે એ જરૂરનું થઈ પડ્યું કે ૧૩૦૦ વર્ષ પહેલાંની જે કોઈ વાતો છે, તે માની શકાય તેવી ન હોય તોપણ તે માને તોજ મુસલમાન કહેવાય આવીજ દશા દરેક મતમાં છે દરેક મતાનુયાયી સુધારક લોકોના જીવનને ધર્મ સમજી તેઓની દરેક વાતને સત્ય માની, તેને પકડી બેસી જાય છે તથા એજ કારણ છે કે રાત્રિ દિવસ વિદ્યામાં મગ્ન રહેવાવાળા વિદ્વાનો તે મતોને ઝગડો સમજી તેનાથી જૂદા રહેવું વધારે પસંદ કરે છે. તેજ સસારમાં અશાંતિનું કારણ છે, કે મનુષ્યો સ્વતંત્ર વિચાર નથી કરતા તથા જેઓ કરે છે તેઓ બીજા લોકોના દુશ્મન બને છે.

વિદ્વાન ઝાલીલીઓએ જે વખતે પૃથ્વીનું ગોળા હોવું બતાવ્યું, તે વખતે ઇસાઈઓમાં બળબળાટ મચી ગયો હતો, તથા લોકોએ તેને સ્વતંત્ર વિચાર પ્રગટ કરવા માટે ઘણું કાંટ આપ્યું હતું, તેનું શું કારણ હતું ? કારણ એ હતું કે ત્યાંના લોકો ઇતિહાસને ધર્મ સમજતા હતા. “બાઈબલમાં જે લખ્યું છે તેજ સત્ય છે.” આ વિચાર તેઓના મગજમાં ઠસી ગયો હતો. તેટલા માટે તે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રના અટકા નિયમોને પણ પોતાની પ્રાચીન સભ્યતાવડે ટાળવા માગતા હતા. આવા કારણને લીધે કેટલાએક વિદ્વાનોએ તથા અન્ય વિચારશીલ મનુષ્યોએ ઇસાઈ ધર્મને

નિર્લાંબલી આપી (Rationalists) યુક્તિ વાદી ધર્મ ગયા; અને પશ્ચિમમાં બાઇબલનું અને સાયન્સનું ભારે યુદ્ધ થઇ રહ્યું. અસ્તુ, આપણે વિચારવાનું એ છે કે ખરેખરો ધર્મ શું ઇતિહાસ યા જીવન ચરિત્રનું નામ છે અથવા તેમાં કાંઈ વિશેષતા છે ? [૧] સંસ્કૃત ગ્રાંથો જાણનારા જાણે છે કે ધર્મ “ ધૃત્વ-ધારણે ” ધાતુથી બનેલો છે અર્થાત્ જે નિયમો પુરૂષને ધારણ કરવા યોગ્ય હોય, જેનાથી તેની ઉન્નતિ થતી હોય તેને ધર્મ કહેવો. પરંતુ અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે ધર્મ ધારણ કરવાના અર્થમાં આવે છે, તમે ઉન્નતિ આદિ શબ્દો ક્યાંથી લગાવી દીધા ? તો ઉત્તરમાં નિવેદન કે યુરોપના વિદ્વાન ભાષાશાસ્ત્ર-વેત્તા ભદ્ર મેક્સમૂલર પોતાના પુસ્તક (Theosophy) થીઓસોફીમાં (Religion) અર્થાત્ ધર્મનું લક્ષણ કરતાં કહે છે કે—Religion is a bridge between visible and invisible—અર્થાત્ ધર્મ, દૃશ્ય તથા અદૃશ્યની વચમાં પૂલ છે, અર્થાત્ મનુષ્યને ઇશ્વર પ્રાપ્તિનું સાધન ધર્મજ છે. વિદ્વાન ન્યુમેન (Newman) પણ એજ લક્ષણ કરતા કહે છે:—

“ The system of relations between me & Supreme Being is called religion. ”

અર્થાત્ મહારા અને પરમાત્માની વચમાંના સંબંધના નિયમને ધર્મ કહે છે. વળી આગળ જુઓ કે અમારા માન્યવર મહર્ષિ કણ્વાદ શું કહે છે. તેઓ પોતાના વૈજ્ઞેષિક દર્શનમાં લખે છે કે:—

॥ यतोऽभ्युदयानिः श्रेयस सिद्धिः स धर्मः ॥

અર્થાત્ જેનાથી અભ્યુદય (ઐશ્વર્ય) તથા નિશ્ચેયસ (મોક્ષ) ની સિદ્ધિ થાય, તે ધર્મ. મનુષ્યને માટે એ પ્રકારની સિદ્ધિઓ છે; લૌકિક તથા પારલૌકિક લૌકિક સિદ્ધિ કર્યા વિના પારલૌકિક સિદ્ધિ થતી નથી જેવી રીતે જૂંમ પેટે પુરૂષ. સંખ્યાદિ પંચ યજ્ઞ પણ નથી કરી શકતો તથા તેને માટે ધનની પણ જરૂર છે. તેટલા માટે મહર્ષિ કહે છે કે પ્રથમ તે સાધન કરો જેનાથી લૌકિક ઉન્નતિ થાય—એશ્વર્ય વધે. પછી સાધન કે જેનાથી મોક્ષની સિદ્ધિ થાય, તે ધારણ કરો.

આ ઉપરથી ધર્મનું સંપૂર્ણ લક્ષણ એ છે કે, તે નિયમો કે જેના ધારણ કરવાથી, હરેક પ્રકારની ઉન્નતિ થાય તે, ધર્મ છે. કેવું સત્ય અને સાર્વભૌમિક (Universal) સુંદર લક્ષણ છે !

આની સાથે કોઈ જાતિ, દેશ અથવા મનુષ્યનો સંબંધ નથી; તેમાં સર્વ એક મત છે. આ લક્ષણથી કોઈને ઝગડો કરવાનું કારણ મળતું નથી, તથા આથી સર્વની મનોકામના સિદ્ધ થાય છે.

હવે આગળ જુઓ કે, વૈજ્ઞેયિક શાસ્ત્રવેત્તા જાણે છે કે આ દર્શનમાં વિજ્ઞાનશાસ્ત્રના નિયમો વર્ણવ્યા છે તથા પ્રાકૃતિક પદાર્થોના ગુણ તથા તે સંબંધી કાર્યો દર્શાવેલ છે. તેટલા માટે વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર (Science) અભ્યુદયની સિદ્ધિ કરાવનાર છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે સાયન્સ (Science) ધર્મનું પ્રાપ્ત અંગ છે. જે લોક નાશનસને ધર્મથી જૂદા માને છે; તેઓ ધર્મનું લક્ષણ જાણતા નથી. નિઃશ્રેયસની સિદ્ધિ પદાર્થ વિજ્ઞાનની સિદ્ધિની સાથેજ છે. તથા આપણે એકને ખીજથી કદાપિ જુદા કરી શકીએ એમ નથી.

માનનીય પ્રો^૧ હેકસલે એ એક વ્યાખ્યાનમાં સત્ય કહ્યું છે કે —
“ True science and true religion are twin sisters and the separation of either from the other is sure to prove the death of both. ”

અર્થાત્, ગત્યસાયન્સ અને સત્યધર્મ બન્ને એકબીજાની જોડી છે અને તે એકબીજાને ખીજથી જૂદા પાડીએ તો તે બન્નેનું નષ્ટી મત્ય તાવવા બરાબર છે આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ધર્મને મતમતાન્તરો તથા ખતિહાસની સાથે કશો સંબંધ નથી પણ તે ઉન્નતીના નિયમોના સમુદાયનું ખીજું નામ છે જતાં પ્રો^૨ પ્રાંજપે જેઓએ એક વખત આર્યાવર્તનું નામ સીતીયર રેગવર થઇને ઈંગ્લંડમાં ઉજવણ કર્યું હતું અને જેઓ પુતા ફર યુસન કોલેજના પ્રિન્સીપાલ હતા તેઓએ ઈસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ નામના પત્રમાં લેખ લખ્યો હતો કે શિક્ષા પ્રણાલીમાંથી ધર્મને કહાડી નાંખો આ અભિપ્રાયને આર્યાવર્તના જુણે આજ કાલ પ્રચલિત મતમતાન્તરો અને તેના જુડા ઝગડાઓ દેખીનેજ આંધ્યો હશે પણ તે વિદ્વાન પુરૂષે ધર્મના અસહી તત્વ ઉપર વિચાર કર્યો હોત તો તેને માત્રમ થાત કે શિક્ષણ સાથે ધર્મશિક્ષણની પણ જરૂર છે.

ધર્મના મૂળ અર્થ ઉપર વિચાર કરીએ તો માલૂમ થાય છે કે ધર્મ એટલે (Duty and character) કર્તવ્ય તથા આચાર. જુઓ, (Sociology) ના નિયમ ઉપર ચાલતાં પૂજ્યપાદ મનુ મહારાજ ધર્મનાં લક્ષણ કહે છે કે :—

ધૃતિઃ ક્ષમા દમો સ્તેયં શૌચમિન્દ્રિય નિગ્રહઃ ।

ધીર્વિદ્યા સત્યમ ક્રોધો દશકં ધર્મ લક્ષણમ્ ॥

અર્થાત્ ધૃતિ, ક્ષમા, દમ, અન્તેય, શૌચ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ધી, વિદ્યા, સત્ય તથા અક્રોધ આ ધર્મના દશ લક્ષણો એવા છે કે જેને મનુષ્ય પોતાના જીવનથી જુદા કરી શકે નહિ, તે ન હોય તો મનુષ્ય, મનુષ્ય નહીં; કિન્તુ પશુ છે. તથા આ દશ લક્ષણ પ્રત્યેક પ્રકારની ઉન્નતિના સાધનો છે.

[૨] બહેલા ગહેલા ધર્મના નામથી શા માટે નાસવા માંડે છે ? કક્ત એટલાજ માટે કે તેઓએ ધર્મનો અર્થ જાણ્યો નથી પશ્ચિમમાં (Religion) ધર્મ તથા (Science) સાયન્સમાં ઝગડો કેમ છે ? તેટલા માટે કે ઇતિહાસને ધર્મ સમજી લીધો છે; તથા મનુષ્યોને ઈશ્વર માની બેઠા છે.

આધુનિક મતોમાં અશાંતિ તથા ઝગડો માલૂમ પડે છે. કારણ કે તેની અદર sociology ના કંઈક નિયમો જરૂર છે, પરંતુ તેની સાથે જુ રાઇઓ એવી છે કે જે મનુષ્યને આગળ વધવા દેતી નથી. તથા એક જ સ્થાન પર પકડીને બેસાડવા માગે છે. તે શીખવે છે કે જે તે પુરષોએ કહ્યું છે; તેનેજ બરાબર માનો. તથા તદ્વતુસાર જો કોઈ પણ વિષય વિદ્યાથી પ્રત્યક્ષ કરે, તોપણ તે સત્ય નહી, પરંતુ જૂઠું માનો. વિદ્વાન્ કેપલરે જે વખતે ગણિત શાસ્ત્રાનુસાર પૃથ્વીનું ધ્રુમતું આદિ વાતો જાહેર કરી હતી. તે વખતે ધર્મના મતોની અદર ફસેલા લોકોએ તેનો જાહેર કર્યો હતો તથા તેને ઘણું ક્રુદ્ધ આપ્યું હતું. તેજ પ્રમાણે Geology (ભૂગર્ભ વિદ્યા) માં જ્યારે નવી નવી વાતો માલૂમ પડી તથા વિજ્ઞાનોએ એ પ્રસિદ્ધ કર્યું કે પૃથ્વી લાખો વર્ષથી છે, ત્યારે પણ

આઈઅલ્લને માનનારાઓમાં અગભગાટ મર્યો હતો. કારણ કે તેઓના પુસ્તક અનુસાર મુસ્કેલીથી ૫૦૦૦ વર્ષ આવતાં હતાં. તેઓ ખીચારા નહોતા પોતે ચાલવા માગતા, નહીં ખીજને આગળ વધવા દેવાનું ચ્હાતા હતા. ઘણો શોર અકાર કર્યો, પરંતુ (Science) સાયન્સના વીર પુરૂષો પોતાની દૃઢતામાં પૂરા રહી, આગળ વધતા ગયા. તે એટલે સુધી કે પૂજ્યવર ડાર્વિને કહી દીધું કે તમે આદમ તથા હવ્વાની ઓલાઈના નથી પણ વાંદરામાંથી તમારા પિતા, પિતામહ શ્રીમાન્ (Chipanzee) ચિપાંજી મહારાજ (વન માનુષ) છે. તેને નમસ્કાર કરો. જ્યારે મતાવલંબીઓએ આ જોયું, ત્યારે તો વળી તેમના કપ કંઈ રહેલા હોંશ કોંશ પણ ઉડી ગયા. તથા એજ કારણ છે કે આજ સાયન્સની સામે, મનુષ્યોના નામથી ચલાવેલા મતો તથા જૂની વાતોના સપાટા નીકળી જાય છે. તથા “ Rationalist Press Association London ” તરફથી જે જે પુસ્તકો પ્રતિદિન નિકળતાં જાય છે, તે એજ સિદ્ધ કરે છે કે આ મતોનો ગોટાળો તથા ઇતિહાસની વાતો ધર્મની અદરથી જલ્દી નીકળી જશે. તથા દુનિયાના સઘળા વિદ્વાનો એકે અવાજે કહેશે કે:—

“ યતોઽભ્યુદય નિશ્રેયસ સિદ્ધિઃ સધર્મઃ ।

[૩] હવે જરા આપણે આગળ વધીએ, તો પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે જે મનુ મહારાજે સમાજની ઉન્નતિના નિયમો દર્શાવ્યા છે તે ધર્મના બાકીના નિયમોનો પત્તો શો ચલાવે છે. તથા જે મહર્ષિ કણાદે ધર્મનું આવું સરસ લક્ષણ ~~અવતાર્યું~~ છે તેઓ એમાં વધુ શું કહે છે ? તો ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે, મનુ મહારાજ કહે છે કે—

“ વેદોઽતિલો ધર્મ મૂલમ્ । ” અર્થાત્ સંપૂર્ણ વેદ ધર્મનું મૂળ છે. તથા મહર્ષિ કણાદ પોતાના વૈશેષિક દર્શનનો આરંભ કરતાં લખે છે કે.—

(૧)—અથાતો ધર્મ વ્યાખ્યા સ્યામઃ

(૨)—યતોઽભ્યુદય નિશ્રેયસ સિદ્ધિઃ સધર્મઃ

(૩)—તદ્વચનાદામ્ના યસ્ય પ્રામાણ્યમ્

અર્થાત્ (૧) તદનન્તર અમે હવે ધર્મની વ્યાખ્યા કરીશું.

(૨) જેનાથી અબ્યુદય તથા નિઃશ્રેયસની સિદ્ધિ થાય, તે ધર્મ.

(૩) તે ધર્મ વેદના વચનથી પ્રમાણિક છે.

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ખંને મહર્ષિ વેદને સ્વત પ્રમાણ માને છે. વેદ શું છે ? વેદ “ **વિદ્=જાણવું** ” એ ધાતુથી સિદ્ધ થાય છે. તથા વેદ, જ્ઞાનના અર્થમાં આવે છે. અર્થાત્ સત્ય જ્ઞાનનું નામ વેદ છે. કાંઈ કહેશે કે વેદ તો ચાર પુસ્તકો [**ઋક્, યજુ, સામ, અથર્વ.**] નું નામ છે, તો તે સત્ય જ્ઞાન શી રીતે ? તેમને જણાવવાનું કે તે પુસ્તકોનું નામ વેદ નથી; પણ તેમાં જે જ્ઞાન છે તેનું નામ વેદ છે કે જે શબ્દો દ્વારા પુરૂષને મળે છે. ખીજાના ઉપકાર તથા સ્મરણ રાખવા માટે વિદ્વાન લોક સત્ય વાતોને યદિ પુસ્તકાકારમાં લખી લે, તો પણ તેને જ્ઞાનજ કહેવાય છે. ન્યુટને પોતાનું પ્રસિદ્ધ પુસ્તક “ *Principia* ” લખ્યું છે; તથા તેમાં કઠિન કઠિન સિદ્ધાંતો ઉપર વિચાર કર્યો છે. તેટલા માટે કાંઈ કહેનાર પુરૂષ એમ નહી કહી શકશે કે પ્રીન્સિપીઆ સિદ્ધાંત છે. પરંતુ તેમાં જે કાંઈ લખ્યું છે તે ન્યુટનના વિચારોને પ્રગટ કરે છે. વેદો વિષે અમારે ફક્ત એટલુંજ કહેવું બસ છે કે, માન્યવર વિલિયમ સરજેન્સ, કાલમુક તથા મેક્સમૂલર આદિ ભાષાઓના વિદ્વાનો પણ વેદોને સંસારના સૌથી પ્રાચીન પુસ્તકો માને છે. જે મહાન્ વિષયો માટે પદાર્થવેત્તા વિદ્વાનો ખીજા મતોને છોડતા જાય છે; તેના સંબંધમાં વેદ અમને શું કહે છે ? તે આપણે જોઈએ. પ્રથમ ઈશ્વર વિષયમાં જોવું જોઈએ.

Grantallen (ગ્રેનટેલન) એક પશ્ચિમી વિદ્વાને *The evolution of the idea of God* ” એ વિષય ઉપર એક પુસ્તક લખ્યું છે. તેમાં તે ઇસાઈ ધર્મને સામે રાખી, એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરે છે કે મજહબની ઉત્પત્તિ સંસારમાં શી રીતે થઈ ? ઉત્તરમાં તે એશિયાની ભિન્ન ભિન્ન જાતીઓના ઇતિહાસથી સિદ્ધ કરે છે કે જ્યારે લોકોના ભાષા બહુ મરણ પામતા ત્યારે તે મુડદાની પૂજાથી મજહબની ઉત્પત્તિ થઈ. તથા ધીરે ધીરે લોકોએ જ્યારે પ્રકૃતિના દૃશ્યને જોયું, સૂર્યગ્રહણ અદ્ર ગ્રહણાદિને જોઈને આશ્ચર્ય ચકિત થયા, ત્યારે તેના ઉપર નવી

નવી કથાઓ બનાવી. જેનાથી *mythology* (દેવમાળા)ની ઉત્પત્તિ થઇ. તથા અનેકાનેક દેવો માનવા લાગ્યા. જેવી રીતે મિશ્રના દેવતા. તથા ઈસિરાઈઝ વંશના લોકોના અનેક ઇશ્વર હતા. જ્યારે લોકોની વિદ્યા આગળ વધી, લોકો યુક્તિઓ તથા બુદ્ધિને કામમાં લેવા લાગ્યા, ત્યારે થીયોલોજી બ્રહ્મવિદ્યાનો પ્રાકુર્ભાવ થયો. આ પ્રમાણે તે વિદ્વાન એક ઇશ્વરની પૂજના વિચારે મનુષ્યોમાં શી રીતે આવ્યા ? તે પ્રશ્ન રબુ કરે છે. પરંતુ તે વિદ્વાને વેદોનું ઈર્શન નહીં કર્યું હતું. નહીંતો તે કદિ આવા વિચાર ઉપર ન આવત. ઇશ્વરના વિષયમાં વેદ કથે છે કે:—

(૧) હિરણ્યગર્ભઃ સમર્વર્તતાગ્રે ભૂતસ્ય જાતઃ પતિરેકાસીત્ ।

(૨) તદ્ વિષ્ણોઃ પરમં પદં સદા પળ્યન્તિ સુરયઃ ।

(૩) ઇન્દ્રં મિત્ર રુણમાગ્નિ માહુરથો દિવ્યસ્સ સુપર્ણો ગરુત્માન્ ।

एक सद्धिमा बहुधा वदन्ति ।

રૂક.

છત્યાદિ. વેદ મત્રો એવી સ્પષ્ટ રીતિથી એક પરમાત્માની પૂજા બતાવે છે કે જેથી સિદ્ધ થાય છે કે જે જાતિમાં વેદોનો પ્રચાર હતો, તે જાતી એકજ પરમાત્માની પૂજા કરતી હતી. તથા હાલના મન મતાંતરે તરફ નજર કરી ઈશ્વર શું છે ! તથા તેના શા શા ગુણો છે ? આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર જોઈએ તો, કહીં ઇશ્વર આગની હવા ખાય છે, તથા આદમની સાથે વાતો કરે છે, કહો કોઈનો ઝગડો પતાવે છે, તો કહીં સોગત ખાઈ પોતે પોતાને સત્ય સિદ્ધ કરે છે. જેનાથી એક બુદ્ધિમાન જરૂર એ પરિણામ ઉપર આવશે કે જેઓએ આવાં પુસ્તકો બનાવ્યાં તથા આવા પોતાના વિચારો પ્રગટ કર્યા, તેઓને ઇશ્વરના સાચા સ્વરૂપનો અનુભવ નહોતો. તથા એજ કારણ છે કે આ સર્વ પુસ્તકો અર્થાત્ કુરાન શરીફ, બાઈબલ, તૌરત જૂર આદિ વાંચીને વેદોને ન જાણનાર, વિદ્વાન્ શ્રેનટેજનની સાથે એક મન થાય. પરંતુ જ્યારે વેદોના વાસ્તવિક અર્થ સંસારના વિદ્વાનોની સમક્ષ આવશે, ત્યારે તે સર્વ અજ્ઞાનતા દુર થઈ જશે.

(૫) હવે આપણે સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના સિદ્ધાન્ત ઉપર આવીએ. વિજ્ઞાન શાસ્ત્રવેત્તા તથા રસાયનિક વિદ્યા જાણનાર લોકોએ રાત દિવસના પરિશ્રમ અને અનુભવ બાદ જ્યારે એ સિદ્ધ કર્યું કે પ્રકૃતિ

અવિનાશી છે, ત્યારે જે લોક ઈશ્વરને સર્વ શક્તિમાન માની પ્રકૃતિને ઉત્પન્ન થયેલી માનતાહતા; તેઓ મુંઝવણમાં પડ્યા. કારણ કે આદ્ય-લના ઈશ્વરે જ દિવસમાં સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી, સાતમે દિવસે આરામ લીધો. કુરાન શરીફના ઈશ્વરે “ કુન ” એટલે “ થા. ” એ શબ્દ માત્રથી સંસારની ઉત્પત્તિ કરી દીધી. તેટલા માટે સાયન્સની સત્યતાએ આવા વિચારોના મતમતાતરોની અદર ભારે ખળભળાટ મચાવ્યો. તે લોકોને આ સર્વોપરી સિદ્ધાંત—

“ કારણા ભાવાત્કાર્યા ભાવઃ ” વૈશેષિક ।

અર્થાત કારણના અભાવથી કાર્યનો અભાવ થાય છે, માત્રમ નહોતો. તેઓ ખીચારા એમજ સમજતા હતા કે જાદુગરીના તમાસા માફક કદાચ આ સંસાર છે. જેને ખુદા પોતાની મરજીથી ઝટ બનાવી લે છે તથા ખગાડી દે છે. મી ગ્લાડિસ્ટોને આદ્યજ્ઞના આ વિચારને તથા સૃષ્ટિ વિષયના પ્રકરણને સમજાવવા પ્રયત્નો કર્યા હતા. તેઓએ Day (દિવસ) નો અર્થ Cycles (યુગ) કર્યો હતો તથા ક્રિયેટર (Creator) અર્થાત ઉત્પન્ન કર્તાનો અર્થ નિર્માણ કર્તા કર્યો હતો પરંતુ વિદ્વદ્ પ્રોફેસર હકસલેએ પોતાની ‘ Genesis Versus nature ’ માં તે બધાનું ચારી રીતે ખડન કર્યું છે. સૃષ્ટિ એકદમ બની ગઈ નથી, એ વાતમા અર્થ વિદ્વાનોના એક મત છે, તથા તેઓ માને છે કે ઈવોલ્યુશન (વિકાસ) ના નિયમાનુસાર ધીમે ધીમે તે આ અવસ્થાએ પહોંચી છે. તથા પ્રત્યેક વસ્તુ જે સૃષ્ટિ ઉપર છે, પોતાની ક્રમાનુસાર અવસ્થાઓને બદલતા બદલતા, આ નર્મમાન દશાને પ્રાપ્ત થયેલ છે. તથા જન ક ડાર્વિન ચાર પાંચ કાન્ડોળાંથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કહેતા હતા. પરંતુ જરમનના વિદ્વાન હકસલે એ વળી એક પગલું આગળ વધી monism નો પ્રચાર કર્યો અર્થાત સિદ્ધકર્તૃ કે આરભિક તત્વ (Premordial element) એક છે, જેનું જુદું જુદું રૂપ છે, જે કાળાન્તરે બનતું જાય છે. ઉપનિષદકારનો પણ એજ સિદ્ધાંત હતો કે —

“एको वशी सर्वं भूतान्तरात्मा एकं रूपं बहुधा यः करोति।”

અર્થાત સર્વ પ્રાણીની અદ્ભુત સ્થિત એક પરમાત્મા એક પ્રકૃતિને અનેક પ્રકારની કરે છે. જે પુરૂષો ગચ્છત નથી જાગતા અથવા જેઓને

પૂર્વીય વિદ્વાનોનું કથન માત્રુમ નથી. તેઓ ભણે “ ઇવોલ્યુશન ” ના સિદ્ધાંતને નવીન કહે. પરંતુ સ્મૃતિઓ તથા જ્ઞાન્દોગ્ય આદિ ઉપનિષદોમાં અનેક સ્થળે તેનો પત્તો મળે છે. જેવી ગીતે તૈતિરીયોપનિષદમાં લખ્યું છે કે—

**તસ્માદ્વા એતસ્માદાત્મન આકાશઃ સમ્ભૂતઃ આકાશાદ્વાયુઃ વાયો
અગ્નેરાપઃ અદ્ભ્યઃ પૃથિવી પૃથિવ્યાં ઓષધયઃ ।** ખત્યાદિ.

તે પરમાત્માના નિયમથી, કારણાવગ્થા પ્રકૃતિના સંઘાતથી આકાશની ઉત્પત્તિ થઈ. આકાશથી વાયુ, વાયુથી અગ્નિ, અગ્નિથી જળ, જળથી પૃથ્વી; તેજ પ્રમાણે ઔષધી, વનસ્પતિ આદિની ક્રમાનુસાર ઉત્પત્તિ થયેલી છે. પ્રોફેસર હકસલે ઇવોલ્યુશનના લખનાં કહે છે કે —

“ There are some philosophies in India which express most clearly the doctrine of Evolution. ”

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે “ ઇવોલ્યુશન ” વેદોને માનનાર રૂપીઓનો પ્રાચીન સિદ્ધાંત છે. હવે નેવુઝર શ્યુરી ઉપર આપણે વિચાર કરીએ કે તે વિષયનો શાસ્ત્રમાં કઈ પત્તો મળે છે અથવા નહીં ? નેવુઝર શ્યુરી અમને એ અતલાવે છે કે પ્રકૃતિ પહેલા Chaotic form અર્થાત્ જિન બિન અવસ્થામાં હતી. આકાશમાં સર્વાત્ર અધકાર હતો, તથા તે પ્રકૃતિમાં ધીમે ધીમે ગતિ તથા શક્તિથી રૂપાંતર થવું શરૂ થયું તે નેવુઝરમાં કંઈએક ઇલાકાર લોક ઉત્પન્ન થયા, ત્યાર બાદ મહાન તેજસ્વી લોક તે સંઘાતથી ઉત્પન્ન થયા.

હવે અમે અમારા રૂપીઓ તરફ કે જેમણે આ વિષય ઉપર વિચાર કર્યો છે, આવીએ ત્રીએ, તથા તેઓની સમતિ વાંદાએ છીએ, મહર્ષિ મનુ કહે છે કે —

આસીદિદં તમો ભૂતમ પ્રજ્ઞા તમ લક્ષણમ્ ।

અમતર્ક્ય મવિજ્ઞેયં પ્રસુપ્તમિવ સર્વતઃ ॥

અર્થાત્ આ બ્રહ્માડ અધકારથી આવૃત્ત હતું, જાગૃવાને યોગ્ય નહોતું, લક્ષણોથી રહિત હતું, યુક્તિ તથા બુદ્ધિ આદિથી જાગૃવા યોગ્ય નહોતું;

સર્વત્ર શાંત અર્થાત્ ગાઢ નિદ્રાની માફક હતું. મનુ સ્મૃતિમાં આની આઃ ગળ ખીજ પ શ્લોકો ક્રમેલા છે, જે જેવાથી વિદિત થાય છે કે, સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિની રીત જે સાયન્સ માને છે તેજ પ્રમાણે શાસ્ત્ર પણ માને છે. થોડો ઘણો ભેદ છે, જે સમયાન્તરે નિકળી જશે.

(૬) હવે કર્મોના અટલ નિયમ ઉપર આવીએ છીએ પદાર્થવિજ્ઞાન-વેત્તાઓએ પથ્થરના કાયદાના ઇતીહાસનો પત્તો મેળવ્યો તો માલુમ પડ્યું કે મોટાં મોટાં ઝાડો બુક પો તથા આંધીઓમાં વેહેતા વેહેતા સમુદ્રમાં ગયાં હતાં તથા ત્યાં ક્ષાત્ર્યુક્ત જળ મળવાથી ભાગે યદ ગયા અને તળીએ જઈ ખેડાં. તેમના ઉપર જળ દેવતા જે સદા ભૂમિ સાથે યુક્ત મચાવતા રહે છે તે જુદી જુદી રંગની માટી તથા રેત લાવીને તેના ઉપર નાંખતા ગયા અને આવી રીતે હજારો વર્ષ સુધી અગાધ સમુદ્રની અંદર આ કાર્ય ચતું રહ્યું અને મહાન ખોજ તળે તે વૃક્ષ દેવતા દયા-એલા પડી રહ્યા વળી ફરીથી જ્યારે પૃથ્વીમાં ભુકંપ ચવાથી તથા જ્વાળામુખી પર્વતોના ફાટવાથી તે નીચેની ભૂમિ ઉપર ઉપસી આવી, આવી રીતેની ઉથલ પાચલ દુનિયામાં કંઈ વાર યદ છે અને યશે. આજકાલ જે પથ્થરના કાયદાની ખાણો નીકળે છે તે તેજ વૃક્ષો છે અથવા આખા જંગલના જંગલો છે જે સમુદ્રને તળીએ આવી ગયાં હતા અને જેના ઉપર હજારો વર્ષ સુધી માટી તથા રેતના પડ ચઢતા ગયાં આથી એ સિદ્ધ થાય છે કે આ કાયદાની અંદર જે ગરમી છે તે ઝાડોએ સુર્યમાંથી લીધી હતી અને જેનો અમે આજ લાલ ઉઠાવીએ છીએ આ અટલ સિદ્ધાન્તને સાયન્સમાં Conservation of energy કહે છે અર્થાત્ શક્તિનો નાશ થતો નથી આ પ્રાકૃત જગતનો નિયમ અમે ખીજ આજુ ઉપર પણ તેવોજ સત્ય દેખીએ છીએ. સસારમાં જ્યારે કોઈ મનુષ્યને અદ્ભુત શક્તિવાળો જાંઈએ છીએ અને તેના આજપણનો ઇતીહાસ આશ્ચર્ય પમાડે તેવો જોઈએ છે તો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે આ મનુષ્યમાં અને અન્ય સાધારણ મનુષ્યમાં ભેદ કેમ છે ? તેના સાધનો આવાં અદ્ભુત કેમ છે તેનાં કર્મ કેમ આશ્ચર્યમાં નાખે તેવા છે આ બધા પ્રશ્નોનો જવાબ સાયન્સ આપી શકતું નથી પણ રૂપિ કહે છે કે આ સર્વ તેના પૂર્વ સચિત કર્મોના કળ છે અને એવા સિદ્ધાન્ત કહાડે છે કે કરેલું કર્મ કદી પણ ન ચતું નથી નહાનામાં નહાનું નજીવું મ જે તમે કરો છો તેનું અવશ્ય કળ તમને મળશે. તો આ કહી દેવાથી

તથા પશ્ચાતાપથી પાપ ક્ષમા થતા નથી પણ ફળ મળે છે અને શિક્ષા મળે છે કે આગળ ઉપર એમ કરવું નહીં જે લોકો ગંગા સ્નાન શીવ-પૂજન ઉપવાસ વીગરેથી કર્મને નષ્ટ કરવા ચહાય છે તેઓ અજ્ઞાનમાં છે અને શૂભ અગર અશુભ કર્મ જે કરેલું છે તેનું ફળ અવશ્યમેવ મળશે કત્તા કદી પણ તેથી બચી શકતો નથી તેથીજ નિતીકાર કહે છે કે,—

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ॥

અર્થ—શુભ અથવા અશુભ કાર્મ પણ કર્મ કર્યું હોય તેનું ફળ અવશ્ય મળશે.

(૭) હવે એક વધારે ઉપયોગી વિષય ઉપર વિચાર કરીશું કે જેટલા મત સંસારમાં છે તે એમ ચહાય છે કે તેની અદર જે મનુષ્યો આવ્યા છે તેઓ સ્વતંત્ર વિચારના ન થાય, તેઓ કહે છે કે ધર્મની સાથે તકે યુક્તિ અથવા દલિલને કશો સંબંધ નથી કારણ તે જાણે છે કે જે તેમ કરવા દેશું તો આપણી પોત્ત નીકળી જશે અને બધા એલા ભાગી જશે. પરંતુ ઇશ્રિજ કૃષ્ણવર્ણીના ફેલાવાથી દીન પર દીન મનુષ્યો પોતાને મળેલી બુદ્ધિ અનુસાર વિચાર કરે છે અને આ કારણને લીધેજ કૃષ્ણવાયલો વર્ગ એમ કહે છે કે ધર્મનું નામજ દેવું નહીં કારણ કે તેથી વીચારો સંકુચિત થઈ જાય છે અને તેથી મનુષ્ય સ્વતંત્ર વિચારનો થઈ શકતો નથી અને આજ કારણને લીધે West પશ્ચિમમાં તો શિક્ષા પ્રજાલીનો ઢગજ બદલા માંડ્યો છે પણ દીક્ષગીરીની વાત છે કે પાશ્વમાત્યોને વેદ શું કહે છે તેની તેમને ખબર નથી મહર્ષિ મનુ કહે છે કે—

યસ્તર્કેણાનુ સંધત્તે સધર્મં વેદ ને તરઃ

અર્થાત્—જેને યુક્તિથી સિદ્ધિ હોય તેનેજ ધર્મ જાણો પણ તે શીવાય બીજાને નહીં.

તર્કો વૈ રૂષિઃ તકે રૂપિ છે વળી મહર્ષિ કણ્વાદ પોતાના વૈશેષિક દર્શનમાં કહે છે કે—

“ બુદ્ધિ પૂર્વા વાક્ય કૃતિર્વેદે ॥ ”

વેદમાં સર્વ વાક્યો બુદ્ધિપૂર્વક છે. આ ઉપરથી પત્તો લાગે છે કે વેદ તથા અન્યશાસ્ત્રોના વિચારોની સ્વતંત્રતા કેટલી બધી આપે છે અને ખીજા મતોની માફક એમ નથી ચહાતા કે મનુષ્ય લકીરના ફકીર થઈ જાય પણ કહે છે કે તમે વિચાર કરો અને જે સત્ય લાગે તેજ માનજો. વખત આવે છે કે જ્યારે અન્ય મતના વિદ્વાનો પણ આ વાતનો અનુભવ કરશે. સર સૈયદ અહમદખાંએ કુરાન શરીફનો તરજુમો કરીને મુસલમાનો ઉપર મહાન ઉપદાર કર્યો છે અને તેમને માટે ઉન્નતી કરવાનો માર્ગ બનાવી આપ્યો છે અને જે જે અસહ્ય જુઠા ગપાટા કુરાનમાં હતા તેને નરમ બનાવીને મને નામ માત્રના રહેવા દીધા છે.

વિદ્વાન મેને જીએસ ક્રાઈસ્ટનુ જીવનચરિત્ર લખ્યું છે તેમાં તે વિદ્વાને એ બતાવ્યું છે કે ઈસુએ ચમત્કારો બતાવ્યા નથી અને ઇજીલ (ખ્રિસ્ત) કાંઈ ધાર્મિક પુસ્તક નથી પણ એક લજ્જા મનુષ્યનો ઇતીહાસ છે એવીજ રીતે કારલાઇલ જેવા પ્રસિદ્ધ લેખક પણ આખરે કહેવાથી રોકી શક્યા નહી.

He (carlyle) did not think it possible that educated honest men could even profess much longer to believe in Historical christianity.

તેઓ કેળવાએલા શુદ્ધ હૃદયના મનુષ્યો વધારે વાર ઇતિહાસીક ક્રીશ્ચનિટીને ધર્મ તરીકે માનવાના સહ્ય હોય તેમ માનતા નહોતા બંને તે સાયન્સના વિચારોથી વિરુદ્ધ હતા અને ડારવિનના વિરુદ્ધ ઘણું ઘણું લખ્યું અને કંઈ પરંતુ અંતનો તેનો જે આખી જીદગીના નિર્ણય તરીકે સિદ્ધાન્ત કહાડ્યો તે ઉપર જાણી દીધો છે અને તેનો વૈદિકધર્મ વિશે વિષ્ણુ રીતે સિદ્ધાન્ત બતાવે છે કે મનુષ્ય કર્મ કરવામાં વિચાર કરવામાં અને નિશ્ચય કરવામાં ઈશ્વરની તરફથી સ્વતંત્ર ઉત્પન્ન થયો છે પરમાત્માએ તેને બુદ્ધિ દાન કર્યું છે તેનાથી તે સત્ય અસત્યના નિર્ણય કરે અને નિર્ણય કરીને પોતાના આત્માને અનુકુળ હોય તે માને

(૮) હવે આપણે જીવ પ્રકૃતિ અને પરમાત્મા એ વિષય ઉપર થોડોક વિચાર કરીએ—પ્રકૃતિનો ફેસલો કરી ચુક્યા હવે જીવાત્માને લખાએ પ્રમાણ લોકોતો ન્યાસ ને આત્મા માને છે ઈશ્વરે આ માટીના

પુતળામા ન્વાસ પ્રાપ્તો તેથી તે જીવતુ થયું હવે મુસલમાન ભાઈઓ તો “ શબ્દને આત્મા માન છે કારણ કે ખુદાએ હુકમ કર્યો તો આત્મા તે ખુદાનો હુકમ છે પરંતુ science વિજ્ઞાન તે બધાને શીટકાર કરીને આત્માની હસતીજ ન માનીને તેની ખોજ કરવા મંડયા. રાત દીવસની મેહેનતથી પણ આત્મા ઉત્પન્ન કરી શક્યા નહીં, બધા માણસો નિર્જીવ અને જડ પરમાત્મા મા જ્ઞાન ક્યાથી આવી શકે ? પ્રોફેસર હકસલે ટીન્ડલ અને હુકર વિગંઝે આત્માને ઉત્પન્ન કરવાને ભારી પ્રયત્નો કર્યા પણ નિરાશા શીવાય કંઈ મળ્યું નહીં અન્તમાં લાર્ડ ક્રાલવિન જે તત્ત્વવેત્તા લોકોનો પ્રિન્સ કહેવાય છે તેમણે પોતાની એકવક્તતામા કહ્યું છે કે,—

“ Let them not imagine that any hocuspocus of Electricity or Viscous fluids would make a living shell. There was an absolute distinction between crystals and cells. The general result of an enormous amount of exceeding intricate and thorough going investigations by Huxley and Hooker and others of the present age and by some of their predecessors in both 18th and 19th centuries which was, that no artificial process whatever could make living matter out of dead. They must never think of the living men women and children with whom they had to deal in their daily work as men physical mechanism, or mere Laboratory chemical specimens they must think of them as human beings.”

તેઓએ એટલે પદાર્થ વિજ્ઞાનવેત્તાઓએ આશા રાખવી નહીં જતકએ કે વિજ્ઞાનીના કોઈ બચવી અથવા તાગ્ન ચામડામાથી અગર તેની મદદથી એક જીવિત પ્રાણી ઉત્પન્ન કરી શકાય જીવિત અન્ડમાં અને ક્રિસ્ટલમાં ભારી ભેદ છે પ્રોફેસર હકસલે હુકર અને બીજા આધુનિક વિદ્વાન અને તે પહેલાના પણ ૧૮ મા તથા ૧૯ મા સૈકાના રસાયણીક લોકોના અપૂર્વ પરિશ્રમ અને પુરેપુરા અન્વેશણ પછી પણ સર્વ સાધારણ દ્રવ્ય એ નિકળ્યું કે કોઈ પણ અનાવડી દ્રવ્યથી જડ પ્રકૃતિમાંથી

ચૈતન્ય પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન નથી થઈ શકતી, તેમણે તેમ ધારવું નહીં કે જે બાહ્યબદ્ધાં સ્ત્રિઓ તથા મનુષ્યોની સાથે તેમને નિત્ય પ્રતિના કાસોમા સંબંધ રાખવો પડતો હતો કેવળ પ્રકૃતિની બનાવટજ તેઓ અથવા તેમની લેબોરેટરીની રસાયણિક ક્રિયાના તે નમુના છે પણ તે મનુષ્ય છે અને તેને તેમણે તેમજ સમજવું જોઈએ, ઉપરના વિચાર એક મહાન પાશ્વિમાત્ય વિદ્વાનના છે અને તેમજ અમારા ડૉક્ટર મનિયો ઉપનિષદના બનાવનાર વાંચકો.

“ ણ્ણહિ દ્રષ્ટા સ્પષ્ટા શ્રોતા ઘ્રાતા રસયિતા મન્તા બોદ્ધા કર્તા વિજ્ઞાનાત્મા પુરુષઃ

આ શરિરની અદર જે જુએ છે, અડકે છે, સાલગે છે, સુધે છે, રસ લે છે, વિચાર કરે છે, જાણે છે, કરનાર જ્ઞાનવાન, દ્રવ્ય છે તેજ આત્મા પુરુષ છે પ્રકૃતિનું નામ સત્ છે, અર્થાત્ જેનો કદી નાશ ન થાય, જીવમા સત્ અને ચિત્ત એ ગુણ, અવિનાશી અને જ્ઞાન સ્વરૂપ પરમાત્મા, સત્ ચિત્ત અને આનન્દ છે તેટલા માટે પરમાત્માને સચ્ચિદાનન્દ કહેવામા આવ્યા છે.

(૯) હવે અન્તિમ પ્રશ્ન જીવાત્માનો પરમાત્માની સાથે કેવી રીતે સંબંધ થઈ શકે છે ? પહેલે પહેલ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રની વાત લઈએ કારણ ધર્મનું તે અડધું અગ છે તે અશ્વર્ય પ્રાપ્તિનું સાધન છે અને તેનાથી પ્રભુ પ્રાપ્તિનાં સાધન મળે છે. હવે આપણે પારલૌકિક વિષય ઉપર આવીએ છીએ કે જેથી ધર્મનાં પુરા લક્ષણ કથન કરાય. કોઈ પણ મત વૈદિક ધર્મથી ઉત્તમ સાચો અને હૃદય ગ્રાહક પરમાત્માની પ્રાપ્તિનો માર્ગ બતાવી શકતો નથી મહર્ષિ પાતંજલીએ યોગદર્શન લખીને સદાને સાત સસારમાં યશ પ્રાપ્ત કરી લીધો છે તે મહર્ષિ લખે છે કે પરમાત્માની પ્રાપ્તિની નિસરણીને આઠ પગથીયા છે, યમ નિયમ આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન, ચમાધી પહેલાં એ પગથીયા ઉપર પગ મુક્યા વિના ઉપર ચઢી શકાતું નથી. યમ પાલ્ય છે, અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, અચ્ચર્ય અને પરિગ્રહ તેમજ નિયમ પણ પાંચ છે શાચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય, અને દૈનિક પ્રણિધાન જે પુરુષ આ દસને સિદ્ધ કરી લે છે તેજ પરમાત્મા વિષય કાંઈ વિચાર કરી શકે, ન્યા મુઘી બ્રહ્મ શુદ્ધ નથી થતી ત્યાં મુઘી તેની અદર બીજા ગ્રહણ કરવાની શક્તિ નથી આવતી ત્યાં

સુધી ખીજ નાખવાથી પણ કાંઈ લાભ નથી થતો, ખાલી રામ રામ અથવા કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેવાથી અને પોપટની પેઠે રટવાથી કાંઈ પણ લાભ નથી, તેઓના સદ્ગુણ ધારણ કરવાથી લાભ મળી શકે છે ખીજ મતોમા જુઓ કે કોઈ ઇસુની મારફતે તો કોઈ મહમદની મદદથી વળી કોઈ સહજાનન્દ કે વલ્લભ જેવા મનુષ્યોની મારફત અને તેમના આશરથી ઈશ્વર પ્રાપ્તિ કરવા ચલાય છે પણ તેમા તેમની જુલ છે ઈશ્વરની સાથે અમારો સીધો સંબંધ છે. વચ્ચે ખીજ કોઈ પદાર્થ કે મનુષ્યની જરૂર નથી, વિદ્વાન ડિસરાયલી કહે છે કે,—

Man requires that there shall be a direct relation between the created and creator and that in these relations he shall find a solution of the perplexities of existence

મનુષ્ય ચલાય છે કે ઈશ્વર અને તેની સૃષ્ટીના જીવોનો આપસમાં સિધો સંબંધ હોય અને આ સંબંધોથી મનુષ્ય પોતાના અસ્તિત્વના કઠણમા કઠણ પ્રશ્નોનો ખુલાસો કરી લેશે.

પરંતુ દિલગીર ધીએ કે તે વિદ્વાનને ખબર નહોતી કે જીવ અને ઈશ્વરને સીધો સંબંધ છે અને વચ્ચે કોઈ પણ ખેટા નખીપીર પેગ-ખબરની જરૂર હોતી નથી, તેથી દરેક માણસ યોગદ્વારા તે પરબ્રહ્મને જાણી શકે છે. પણ આજ કાલ તો યોગની પણ મહાન દુર્દશા કરવામા આવી છે. થીઓસોફીકલ સોસાયટીના લોકો ચીફ્ટ ઉડાવી દેવા કાચનાં વાસણુ સાંધવા ખાવાએલી ચીજોને શોધી કહાડવા વીગરે જાદુ-ગરના ખેલોને યોગ સમજી ખેડા છે અને દુખની વાત એ છે જે પશ્ચિમ પ્રદેશમા મહર્ષિઓના પવિત્ર સિદ્ધાન્તોની મરફરી ઉડાવવા માડી છે. મેડમ બ્લે વેટરફી જેના વશમાં લોકો સદાથી માંસ ખાતા આવ્યા છે એટલુંજ નહીં પણ જે પોતે માંસ ખાનારી ને ઉપર ખતાવ્યા જેવા બાજીગરના ખેલ કરીને પોતાને મહાન યોગિની પ્રસિદ્ધ કરી અને જેની વાતો ઉપર ચાલીને ભારત સત્તાન આજ પોતાના પવિત્ર સિદ્ધાન્તોની હાંશી કરાવી રહ્યા છે. યાદ રાખજો કે આજે હિપ્નોટીઝમ અથવા મેસ-મેરીઝમ વીગરે યોગ નથી. યોગનો સંબંધ અતઃકરણની શુદ્ધિની સાથે

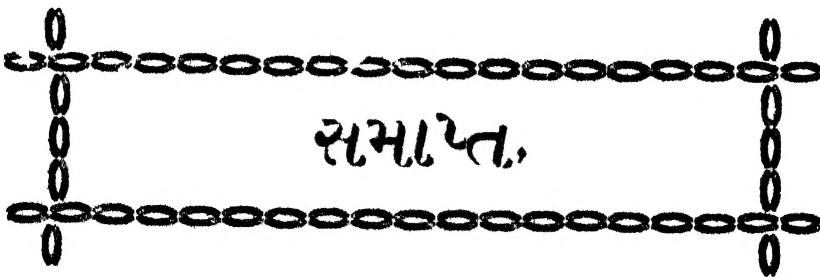
સંબંધ છે તેથી સાચા ઈશ્વર પ્રાપ્તિનો માર્ગ યોગ તરફ તમે આવો અને તમારું જીવન શુદ્ધ કરીને શુદ્ધ ઈશ્વરની પાસે બેસો અને તેમાંજ કલ્યાણ છે.

આટલું કથન કરીને હવે અંતિમ નિવેદન એ છે કે આ આધુનિક મતોના ઝગડા અને જાળમાંથી નિકળીને સાચા વેદ માર્ગનો આશ્રય લ્યો અને કદી આપને એવી શકા હોય કે વેદોના જુદા જુદા અર્થનું અમારે શુ કરવું તો તેને સાચું કહ્યા બુદ્ધિનુ વાક્ય સ્મરણ કરો કે—

“ બુદ્ધિ પૂર્વા વાક્યકૃતિ વેદે ”

એટલે વેદમાં સર્વ વાતો બુદ્ધિપૂર્વક છે એટલે બુદ્ધિથી વિશદ્ધ જે અર્થ જાણે તેને જાણો કે અર્થ ઠીક કરવામાં આવ્યા નથી અને તેમાં અર્થો લોકોએ કાંઈ ગડબડ કરી છે બુદ્ધિ અને સૃષ્ટિ નિયમ અનુકૂળ જે અર્થ હોય તે અર્થને સાચો માનો. બસ અર્થો વિષે જે ઝગડો હતો તે પતી ગયો તો હવે સત્ય સનાતનતત્ત્વ વૈદિક ધર્મના પ્રચાર સાચું કટીબદ્ધ થઈ જાઓ અને દેશ દેશાંતર દ્વિપ દ્વિપાંતરમાં પવિત્ર વેદ જ્વલિ છે તેનો પ્રચાર કરો, અને મત મતાન્તરને લીધે જે અશાન્તિ સંસારમાં ફેલાયેલી છે તેને દૂર કરીને સાચું સુખ અને શાન્તિ દેશમાં ફેલાવો, આજ મહર્ષિ દયાનન્દ સરસ્વતીની હાદિક ધરજાથી તેની જીંદગીનું તે એક અનુપમ મિશન હતું અને આજ આર્યસમાજનો સાચો અને જગજગદેર ઉદ્દેશ છે.

શમિત્યોમ્.

ઓરમ.

વૈદિક ધર્મના નિયમો.

૧. સર્વ સત્યવિદ્યા અને જે પદાર્થો વિદ્યાથી જળાય છે, તે સર્વનું આદિ અને પરમેશ્વર છે.

૨. કૃષિ અને સર્વવ્યવસાય સ્વરૂપ, નિરાકાર, સર્વશક્તિમાન, ન્યાયમૂર્તી, દયાળુ, અવરુદ્ધ, સ્મરણ, નિર્વિકાર, અનાદિ, અનુપમ, સર્વોત્તર, સર્વ સ્વરૂપ, સર્વવ્યાપક, સર્વોન્નયર્થી, અજર, અમર, અભય, નિત્ય, પવિત્ર અને સુશુદ્ધ છે. એવીજ કૃપાચના પ્રતી પામ્ય છે.

૩. વડે સ્વયં નિયમોના પુનઃકરણે જાતીનું ભાવનું અને સ્વભાવનું, સામાજિક અને આત્મિક પરમ ધર્મ છે.

૪. જાતી પ્રકાર પ્રકારને અને જાતીઓને કોણેના સર્વના ઉત્થાન રીતે જોવાયે.

૫. જાતીના ધર્મનાનુસાર અથવા નાથ અને જાતીના વિચાર કરીને કન્યુ વાજ્યે.

૬. સંસ્કારોના ઉપકાર કરવા આત્મસમાજના મધ્ય ઉદ્દેશ છે; ન્યાય પ્રતીરિત, આત્મિક અને જાતીના ઉત્થાન કરે.

૭. સર્વ ન્યાય પ્રતીરિત, ધર્મનાનુસાર અથવા ન્યાય પ્રતી વાજ્યે.

૮. અધિકારોના નાશ અને વિચારોની વાજ્ય કરી વાજ્યે.

૯. પ્રત્યેક પોતાની કિર્તિની સતપ્ત ન રહેવું વાજ્યે, કિન્તુ સર્વની ઉન્નતિના પ્રતીરિત કિર્તિ નમજની વાજ્યે.

૧૦. સર્વ મનુષ્યોએ સામાજિક સર્વ હિતકારી નિયમ પ્રાધિકારી વાજ્યે અને પ્રત્યેક હિતકારી નિયમમાં સર્વ સ્વતંત્ર રહે.

